

РОЗДІЛ 2. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО
І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОФШОРНИХ ФІНАНСОВИХ ЦЕНТРІВ
FEATURES OF FUNCTIONING OF OFFSHORE FINANCIAL CENTERS

У статті проаналізовано теоретичні аспекти та підходи до визначення поняття «офшорний фінансовий центр». Наведено тлумачення досліджуваної категорії: офшорний фінансовий центр – це країна або юрисдикція з фінансовими центрами, що складаються з фінансових установ, які мають справу переважно з нерезидентами і/або в іноземній валюті в масштабі, який є непропорційним розміру економіки приймаючої країни. Проаналізовано спільні риси офшорних фінансових центрів, переваги, пов'язані з їх використанням, та критерії віднесення територій до офшорних зон. Наведено класифікацію видів офшорних зон за FATF. Встановлено, що офшорні фінансові центри дають змогу здійснювати досить різноманітні форми діяльності, серед яких слід назвати страхування; банківську справу; фінанси та лізинг; управління фондами; режим дистрибуторських центрів; режим для організацій, які є штаб-квартирами; режим для суноплавних компаній; режим сервісних центрів; змішані види діяльності. Згруповано перелік стандартних схем використання офшорних компаній задля оптимізації оподаткування.

Ключові слова: офшорний фінансовий центр, офшорна зона, офшорна компанія, форми офшорної діяльності, офшорна схема.

В статті проаналізовані теоретичні аспекти і підходи к определению

понятия «офшорный финансовый центр». Приведено толкование исследуемой категории: офшорный финансовый центр – это страна или юрисдикция с финансовыми центрами, которые состоят из финансовых учреждений, которые имеют дело в основном с нерезидентами и/или в иностранной валюте в масштабе, который является непропорциональным размеру экономики принимающей страны. Проанализированы общие черты офшорных финансовых центров, преимущества, связанные с их использованием, и критерии отнесения территорий к офшорным зонам. Приведена классификация видов офшорных зон по FATF. Установлено, что офшорные финансовые центры позволяют осуществлять достаточно разнообразные формы деятельности, среди которых следует назвать страхование; банковское дело; финансы и лизинг; управления фондами; режим дистрибуторских центров; режим для организаций, которые являются штаб-квартирами; режим для судоходных компаний; режим сервисных центров; смешанные виды деятельности. Сгруппирован перечень стандартных схем использования офшорных компаний с целью оптимизации налогообложения.

Ключевые слова: офшорный финансовый центр, офшорная зона, офшорная компания, формы офшорной деятельности, офшорная схема.

УДК 336.227.5:336.22:339.7

<https://doi.org/10.32843/infrastruct41-3>

Герасимова В.О.

к.е.н., старший викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Запорізький національний університет

Репка К.Р.

студентка

Запорізький національний університет

Herasyimova Vitaliia

Zaporizhzhya National University

Rieпка Kateryna

Zaporizhzhya National University

In the modern world, offshore centers play a significant role. The establishment of offshore financial centers is governed by international norms adopted by the international community. In addition to their legal interest in them, they are an element of criminal intent given the high level of confidentiality and the condition of anonymity of bank accounts. They also allow you to avoid paying taxes or comply with certain conditions, or to minimize them. The above statements, as well as the rapid development of offshore financial centers do not allow the same pace to update the theoretical base on this issue, which made the issue under review relevant. The article analyzes the theoretical aspects and approaches to defining the concept of "offshore financial center". The interpretation of the category under study is that an offshore financial center is a country or jurisdiction with financial centers consisting of financial institutions that deal mainly with non-residents and/or in foreign currency on a scale that is disproportionate to the size of the host country's economy. The common features of offshore financial centers, which include: social and political stability, transnational operations predominance and superficial regulation of capital flows, developed and perfect banking sector, full or partial secrecy of deposits and agreements; benefits associated with their use, including: capital gains tax exemption, minimum regulation, risk diversification, confidentiality of information, increased profits through a flexible action strategy; criteria for assigning territories to offshore areas. The classification of types of offshore zones by FATF is given. It is established that offshore financial centers allow to carry out quite various forms of activity, among them: insurance; Banking; finance and leasing; fund management; distribution center mode regime for headquarters organizations; regime for shipping companies; mode of service centers; mixed activities. The list of standard offshore companies' schemes for tax optimization (export-import, transit trade, business registration, production scheme, service scheme) is grouped.

Key words: offshore financial center, offshore zone, offshore company, forms of offshore activity, offshore scheme.

Постановка проблеми. В умовах світових глобалізаційних перетворень та всезростаючої конкуренції економічним суб'єктам для нормальної діяльності необхідно постійно шукати та вдосконалювати способи зниження витрат. З огляду на те, що істотну частину витрат будь-якого підприємства становлять податки, здійснюються пошуки шляхів їх зниження. Одним з таких підходів є використання переваг, що надаються офшорними фінансовими центрами. Вони дають змогу не

сплачувати податки за дотримання певних умов або максимально знижувати їх.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Основним аспектам та проблемам визначення сутності поняття «офшорний фінансовий центр» та особливостям їх функціонування в сучасних економічних умовах присвячено праці таких вітчизняних та закордонних науковців, як А. Зороме [3], М.І. Карлін [4], Д.Д. Фічтнер [7], О.С. Живіхіна [8], М.А. Янг [9], К.В. Крикуненко [10], В.І. Баронов, Г.М. Костюніна [11].

Постановка завдання. Метою статті є розкриття економічної сутності офшорних фінансових центрів та специфіки їх функціонування в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному світі офшорні центри відіграють істотну роль. Вони не тільки мають легальну зацікавленість, але й є елементом злочинних задумів з огляду на високий рівень конфіденційності та умову анонімності банківських рахунків. Наведені вище твердження та швидкий розвиток офшорних фінансових центрів не дають змоги такими ж темпами оновлювати теоретичну базу з цього питання, що зумовило актуальність досліджуваного питання.

Термін «офшор здебільшого асоціюється з негативним підтекстом. Велика кількість людей пов'язує з ним щось незаконне або навіть кримінальне, наприклад спосіб ухилення від податків, укриття коштів від угоди або відмивання грошових коштів. Насправді створення офшорних фінансових центрів обумовлено міжнародними нормами, прийнятими міжнародною спільнотою. Офшор – це результат міжнародної взаємодії, законний правовий режим, правове явище міжнародної практики.

Поняття «офшорний фінансовий центр» з'явилося у 80-х роках ХХ століття та було введено МВФ для позначення територій, де основна частина операцій у фінансовому секторі по обидва боки балансу відбувається з фізичними особами або підприємствами, які не є резидентами офшорного фінансового центру [1].

За визначенням ОЕСР офшорний фінансовий центр – це країна або юрисдикція з фінансовими центрами, що складаються з фінансових установ, які мають справу переважно з нерезидентами і/або в іноземній валюті в масштабі, який є непропорційним розміру економіки приймаючої країни. Нерезидентні, або контрольовані, інститути відіграють значну роль у таких фінансових центрах [2].

Існують також інші підходи до визначення цього поняття, зокрема офшорний фінансовий центр розглядається як країна чи юрисдикція, що надає фінансові послуги нерезидентам у масштабі, що перевищує розмір та фінансування її внутрішньої економіки [3]. Від надання зазначених послуг фінансові центри отримують вигоду: нерезиденти виплачують збори під час реєстрації та перереєстрації, які є значущими складовими частинами державного бюджету офшору. Крім того, залучення нерезидентів дає можливість знизити безробіття, адже умови співпраці багатьох офшорних центрів із зарубіжними підприємствами передбачають вимогу працевлаштування представників місцевого населення.

М.І. Карлін та О.В. Борисюк [4] серед спільних рис офшорних фінансових центрів виділяють такі:

- соціально-політична стабільність, налагоджені відносини з великими світовими державами;
- переважання транснаціональних операцій та поверхневе (або взагалі відсутнє) регулювання потоків капіталу;

- розвинений і досконалий банківський сектор, наявність висококваліфікованих кадрів у галузі бухгалтерії, аудиту, юриспруденції;

- повне або часткове забезпечення таємниці вкладів та угод.

Д. Фічтнер [7] пов'язує швидке зростання кількості офшорних зон з пільгами, що мають такі переваги:

- податкові переваги, адже офшорні фонди не платять податок на приріст капіталу;

- мінімальне регулювання, адже достатньою кваліфікацією засновників фонду вважається минулий діловий досвід;

- диверсифікація ризиків, адже за рахунок географічного поширення активів офшорного фонду зменшується ступінь ризику;

- конфіденційність інформації;
- збільшення прибутку за рахунок гнучкої стратегії дій.

Згідно із законодавством України до списку офшорних зон у нашій країні входять такі території, як острови Гернсі, Джерсі, Мен і Олдерні, Беліз, Андорра, Гібралтар, Монако, Ангілья, Антигуа і Барбуда, Аруба, Багамські острови, Барбадос, Бермудські острови, Британські Віргінські острови, Віргінські острови (США), Гренада, Кайманові острови, Монтсеррат, Нідерландські Антильські острови, Пуерто-Ріко, Сент-Вінсент і Гренадіни, Сент-Кітс і Невіс, Сент-Люсія, Співдружність Домініки, Теркс і Кайкос, Тринідад і Тобаго, Ліберія, Намібія, Сейшельські острови, Вануату, Гуам, Маршальські острови, Науру, Ніуе, Палау, острови Кука, Американське Самоа, Самоа, Фіджі, Мальдівська Республіка [5].

Якщо оцінити географію офшорних територій, можна дійти висновку, що об'єднує їх, як правило, відсутність трудових і природних ресурсів, що приводить до нерозвиненості економіки, низького рівня життя населення, відсутності внутрішніх та зовнішніх інвестицій. З огляду на те, що торгівля матеріальними ресурсами для таких територій неможлива, їм доводиться «продавати юридичні адреси», забезпечуючи пільгові умови.

Можна виділити дев'ять форм офшорної діяльності, таких як страхування; банківська справа; фінанси і лізинг; управління фондами; режим дистриб'юторських центрів; режим для організацій, які є штаб-квартирами; режим для судноплавних компаній; режим сервісних центрів; змішані види діяльності.

Виходячи з аналізу наукової праці [4], можемо виділити такі основні критерії віднесення території до офшорного центру:

1) операції мають вестися нерезидентами, що не мають права здійснювати діяльність у країні реєстрації;

2) законодавство й корпоративні стандарти мають будуватися з урахуванням максимального полегшення діяльності нерезидентів;

3) має бути забезпечений відповідний режим секретності, а також гарантована конфіденційність фінансової діяльності;

4) мають бути забезпечені пільгові режими оподаткування тощо.

Перший пункт необхідний, щоби забезпечити відсутність конкуренції з боку великих світових організацій місцевим підприємствам, решта слугить своєрідною принадою для підприємств-нерезидентів.

Таким чином, діяльність, яку нерезиденти можуть здійснювати на офшорних територіях, обмежена. Спираючись на науковий доробок М. Янг [9], ми наводимо низку питань, які можуть вирішувати нерезиденти, зокрема:

- безпосередньо керувати процесами організації, зокрема набором персоналу, покупкою або орендою офісних чи житлових приміщень;

- встановлювати торговельні зв'язки, виконувати платежі та замовлення іноземних товарів;

- розробляти плани й програми будівництва, яке здійснюється за кордоном;

- друкувати й редагувати видання, призначені для поширення за кордоном;

- брати участь у діяльності офшорних страхових компаній або банківських організацій.

Група з розроблення фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ) виділяє такі три категорії офшорних зон:

- території, на яких внаслідок недоліків національних режимів з'являється ризик відмивання грошей та фінансування тероризму для міжнародної фінансової системи;

- території, національні системи протидії відмиванню грошей на яких мають суттєві недоліки зі стратегічної точки зору і якими не розроблений план усунення цих недоліків;

- території, які мають значні недоліки у сфері боротьби з відмиванням грошей, що не усуваються державною владою цих територій [6].

Таким чином, ФАТФ формує два списки, а саме чорний і темно-сірий. Перший включає території з максимальним рівнем ризику, щодо яких іншим країнам рекомендується вживати контрзаходів для захисту міжнародної фінансової системи від ризиків відмивання грошей та фінансування тероризму, які надходять від цих територій. Другий включає території з недоліками національних режимів, які не досягли необхідного рівня прогресу щодо усунення цих недоліків або які не виконують план дій стосовно їх усунення, який був розроблений ними у взаємодії з ФАТФ.

В сучасному суспільстві спостерігається усталена думка про те, що офшорні фінансові центри пов'язані виключно з конфіденційністю в питаннях оподаткування. Однак О.С. Живіхіна [8] зауважує, що офшорне законодавство дуже різноманітне й може включати різні сфери регулювання. Зокрема, в офшорних зонах можуть бути передбачені унікальні форми трасту, фонди взаємних інвестицій, кептивне страхування. Офшорне законодавство може включати аспекти корпоративного та банківського права. У всіх перерахованих вище сферах, відповідно до законодавства офшорів, передбачається дотримання режиму конфіденційності, що є базовим принципом роботи цих фінансових центрів. Офшорні фінансові центри також залучають інвесторів можливістю податкового планування, інструментами захисту активів.

Офшорні фінансові центри допомагають здійснювати вільне пересування капіталу по всьому світі. Його переміщення відбувається за рахунок використання офшорних схем. Схеми руху капіталу можуть бути найрізноманітнішими, крім того, кожна схема використовується в кожному конкретному випадку залежно від цілей, яких прагне досягти власник капіталу.

Незважаючи на специфіку діяльності підприємств, що використовують офшорні компанії для мінімізації витрат, спостерігається часте використання стандартних видів офшорних схем, зокрема, на основі координації діяльності філій материнським підприємством.

Спочатку в офшорній зоні створюється підприємство-нерезидент, яке отримує від материнської компанії стартовий капітал. Потім підприємство-нерезидент створює підприємство, яке набуває резидентного статусу в офшорній зоні. Далі підприємство-резидент відкриває дочірні підприємства за кордоном. Доходи основної компанії переводяться у вигляді дивідендів на рахунок підприємства-нерезидента в умовах низького податку. Потім ці кошти переводяться до підприємства-резидента в офшорній зоні, тобто податки знову є мінімальними. Наступним кроком є перерахування дивідендів на рахунок дочірнього підприємства без втрат, де вони накопичуються в умовах відсутності податку на прибуток. Якщо би прибуток залишився на балансі материнської компанії, то підприємець втрачав би близько третини свого доходу.

Існує досить велика кількість практичних конкретних схем офшорної діяльності. В результаті аналізу наукових праць [10; 11] виділено та узагальнено деякі з них:

1) Експортно-імпортна схема. Цей спосіб переміщення капіталу через офшорну компанію передбачає, що основний дохід від операції формується не в країні з високим оподаткуванням, а в офшорній зоні, тобто підприємство-виробник

продає товар офшорній компанії за мінімальною ціною, після чого остання продає цей товар закордонному покупцю за встановленою ціною. Таким чином, прибуток залишається на запланованому рівні, але максимальна націнка формується в країні з мінімальним оподаткуванням.

2) Транзитна торговельна схема. Товар закуповується в одній країні та продається в іншій. Без участі офшорної компанії під час перетину кордонів доведеться сплатити ПДВ. Якщо ця операція здійснюється через офшорну компанію, товари перетнуть кордон на умовах транзитних перевезень, а весь прибуток буде сформований у безподатковій зоні.

3) Реєстрація підприємств. Ця схема застосовується закордонними інвесторами, метою яких є створення підприємства за участю іноземного капіталу в країні резидента. Створюється дочірнє підприємство на території країни резидента зі значною часткою іноземного капіталу. Далі виплачуються дивіденди на користь офшорної компанії. Доходи від дивідендів зазвичай оподатковуються, але, відповідно до договору про уникнення подвійного оподаткування, податки, що виникли в офшорній зоні є набагато меншими, ніж ті, що виникли в країні резидента.

4) Виробнича схема. Офшорна компанія оплачує сировину й послуги з виробництва товару. Виробничі послуги надаються за мінімальними розцінками. Виробник відвантажує товар агенту, останній продає товар кінцевому покупцю, отримуючи агентську винагороду. Після цього гроші з прибутком повертаються офшорній компанії.

5) Схема з надання послуг. Офшорна компанія здійснює надання послуг підприємству в країні резидента. Ця схема найчастіше використовується підприємцями, адже під час її використання гроші прямим потоком йдуть на рахунок офшорної компанії. Витрати на надані послуги прив'язуються до собівартості, зрештою, знижується податок на прибуток.

Розглянувши наведені схеми, можемо зрозуміти, як здійснюється пересування капіталу через офшорні фінансові центри. Реальна діяльність, зокрема виробництво, відбувається в одних країнах, а капітал перебуває в офшорних зонах. Рушійна сила офшорів – це протиріччя, що виникають між державними та приватними інтересами в процесі здійснення підприємницької діяльності. Очевидно, держави прагнуть до контролю й регулювання національних економік, а суб'єкти господарювання – до максимізації прибутку.

Висновки з проведеного дослідження.

Одним з найбільш значущих феноменів у сучасній світовій економіці є виникнення та успішне функціонування офшорних фінансових центрів. Це явище пов'язане зі збільшенням кількості

транснаціональних компаній у світі, розвитком міжнародної банківської інфраструктури, впровадженням в економіку сучасних технологій та систем зв'язку. Ринок фінансових послуг є найбільш інноваційним та динамічним сектором світової економіки здебільшого тому, що фінансовий сектор є ядром всієї комерційної активності.

Термін «офшорний фінансовий центр» не має чіткого універсального визначення. Проте це поняття найчастіше прийнято ототожнювати з юрисдикціями з низьким рівнем оподаткування. Зазвичай вони мають усі необхідні інструменти для того, щоби власники підприємств могли легко реєструвати на їх території свої організації та керувати ними.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Міжнародний валютний фонд : офіційний сайт. URL: <https://www.imf.org/external/np/mae/oshore/2000/eng/role.htm> (дата звернення: 05.03.2020).
2. Організація економічного співробітництва та розвитку : офіційний сайт. URL: <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=5988> (дата звернення: 05.03.2020).
3. Zorome A. Concept of Offshore Financial Centers: In Search of an Operational Definition. International Monetary Fund, 2007. 32 p. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2016/12/31/Concept-of-Offshore-Financial-Centers-In-Search-of-an-Operational-Definition-20583> (дата звернення: 05.03.2020).
4. Карлін М.І., Борисюк О.В. Фінансові офшори : навчальний посібник для студентів ВНЗ III–IV рівнів акредитації. Луцьк : Вежа-Друк, 2016. 240 с.
5. Про віднесення держав до переліку офшорних зон : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2011 року № 143-р. Дата оновлення: 19 лютого 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-2011-p> (дата звернення: 05.03.2020).
6. Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей : офіційний сайт. URL: www.fatf-gafi.org (дата звернення: 05.03.2020).
7. Fichtner J. The offshore-intensity ratio: identifying the strongest magnets for foreign capital. *City Political Economy Research Centre*. 2015. Series 02. P. 1–18. URL: https://www.city.ac.uk/_data/assets/pdf_file/0011/287138/CITYPERC-WPS-201502.pdf (дата звернення: 05.03.2020).
8. Живихина О.С. Регулирование офшорного бизнеса в целях совершенствования налогового планирования : автореф. дисс. ... канд. экон. наук : спец. 478 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» ; 08.00.14 «Мировая экономика». Москва, 2013. 23 с.
9. Young M. A. Banking Secrecy and Offshore Financial Centers : Money Laundering and Offshore Banking. Oxon : Routledge, 2013. 178 p.
10. Крикуненко К.В. Суперечності функціонування офшорних зон в контексті економічного розвитку держави : дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.02. Київ, 2012. 214 с.

11. Баронов В.И., Костюнина Г.М. Свободные экономические и оффшорные зоны (экономико-правовые вопросы зарубежной практики) : учебное пособие. Москва : Магистр ; НИЦ ИНФРА, 2013. 560 с.

REFERENCES:

1. Mizhnarodnyi valiutnyi fond : ofitsiyni sait [International Monetary Fund : official site]. Available at: <https://www.imf.org/external/np/mae/offshore/2000/eng/role.htm> (accessed 05 March 2020).

2. Orhanizatsiia ekonomichnoho spivrobitnytstva ta rozvytku : ofitsiyni sait [Organization for Economic Cooperation and Development : official site]. Available at: <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=5988> (accessed 05 March 2020).

3. Zorome A. Concept of Offshore Financial Centers: In Search of an Operational Definition. International Monetary Fund, 2007. 32 p. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2016/12/31/Concept-of-Offshore-Financial-Centers-In-Search-of-an-Operational-Definition-20583> (accessed 05 March 2020).

4. Karlin M.I., Borysiuk O.V. (2016) *Finansovi ofshory* [Financial offshores]. Lutsk : Tower-Printing. (in Ukrainian)

5. Pro vidnesennia derzhav do pereliku ofshornykh zon : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23.02.2011 r. № 143-r [On the classification of states in the list of offshore zones : Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 23.02.2011 № 143-p]. Update date:

19.02.2020. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-2011-p> (accessed 05 March 2020).

6. Hrupa z rozrobky finansovykh zakhodiv borotby z vidmyvanniam hroshei : ofitsiyni sait [Money Laundering Development Team : official website]. Available at: www.fatf-gafi.org (accessed 05 March 2020).

7. Fichtner J. The Offshore-Intensity Ratio: Identifying the Strongest Magnets for Foreign Capital. *City Political Economy Research Centre*. 2015. Series 02. P. 1–18. URL: https://www.city.ac.uk/_data/assets/pdf_file/0011/287138/CITYPERC-WPS-201502.pdf (accessed 05 March 2020).

8. Zhivikhina O.S. (2013) Regulirovanie ofshornogo biznesa v tselyakh sovershenstvovaniya nalogovogo planirovaniya [Offshore business regulation to improve tax planning] (PhD Thesis), Moscow.

9. Young M.A. Banking Secrecy and Offshore Financial Centers : Money Laundering and Offshore Banking. Oxon : Routledge, 2013. 178 p.

10. Krykunenko K.V. (2012) Superechnosti funktsionuvannia ofshornykh zon v konteksti ekonomichnoho rozvytku derzhavy [Contradictions of functioning of offshore zones in the context of economic development of the state] (PhD Thesis), Kiev.

11. Baronov V. I., Kostyunina G. M. (2013) *Svobodnye ekonomicheskies i ofshornye zony (ekonomiko-pravovye voprosy zarubezhnoy praktiki)* [Free economic and offshore zones (economic and legal issues of foreign practice)]. Moscow : Master: SIC INFRA. (in Ukrainian)